

THE
NIGHT SEDER
BAIS MEDRASH
TAILORED TO FIT YOUR SCHEDULE AND YOUR NEEDS

Week 5

Commerce on Shabbos

דברי חיים וז

לז"נ ר' שמואל-ל יוסף בן ר' מרדכי אהרן ע"ה

לז"נ שלום פנחס בן מרדכי א-ליעזר ע"ה

לז"נ ויצה בת ר' שמואל-ל זאב ע"ה
לז"נ לוי בן דוד שלמה
לז"נ שמואל-ל זאב בן לוי

A program funded solely by the Night Seder Bais Medrash
Please contact us for sponsorship opportunities



נכרי משום שהגוי השותף מעמיד הפועל והמלאכה נעשית בשביל חלק הגוי ומה שחלק הישראל נתרצה לא איכפת לו כיון דהגוי עבד אדעתא דנפשיה אבל הכא בהצרייהו שידוע לכל שהישראל שוכר הפועלים והוא ממנה ושוכר ומשלם הכל מדידיה והפועלים כמעט אין מכירין רק את הישראל וא"כ עושין המלאכה רק אדעתא דישראל ואיפכא חלק הגוי נעשית ממילא אבל פועלים העוסקים במלאכה רק אדעתא דישראל עבדי:

ובש"ל אס' היה כולו לגוי בודאי מותר לישראל לשכור פועלים שיעשו מלאכת הנכרי בשבת דהוי כאומר לו בשל כך משלך [ע"י ס' ש"י סעיף כ"א] דבחול ודאי מותר לומר לו בשל כך בשבת משלך אבל הכא שהמלאכה של ישראל ועיקר ההיתר מה שהגוי עבד אדעתא דנפשיה צכהאי גוונא ודאי עושה עיקר על דעת הישראל שהוא שוכרו וגם באמת המלאכה הוא שלו ומה נפקא מינה צמה שיש גם לנכרי חלק מ"מ השכיר עושה אדעת מי ששכרו:

ולפי ענ"ד דלא מהני צוה אס' יאמרו להפועלים חדעו שיש לנכרי חלק צוה דמ"מ אינהו עבדי אדעתא דישראל ולא דמי למה שמצאנו במג"א סימן שכ"ה ס"ק כ"ט וזה לשונו ואף על גב דנר הדלוק י"א אס' רוצ ישראל אסור אף על פי שלא אמר שעשה בשביל ישראל החס שאני לפי גופו נהנה מן האיסור אבל בהמתו שרי עכ"ל דאלמא לא אזלינן אחר רוצ היכי שאין גופו נהנה מכל מקום לפענ"ד צכאן מוכח הדבר שעשה על דעת הישראל ומערים הוא בחלק הגוי ולכן עבד רק אדעתא דישראל וגם כי לא ימלט מכמה פועלים שעוסקים לפי תומם על דעת הישראל לחוד:

ובהד"א מצאנו היכי (דהגוי) [דהישראל] מערים אסור יעו"ש צמגן אברהם ס"ק למ"ד וזה לשונו וזה לשון הרא"ש אבל אס' מערים ישראל צכך ורגיל לעשות דבריו בהערמה על ידי עכו"ם אסור כדאמרין פרק הפועלים עכ"ל משמע אס' אין הישראל מערים אף על פי שהעכו"ם מערים שרי כו' עכ"ל:

עוד שנית נראה לי דלא מהני הך הערמה בשותפות דנהי דנימא הערמה דצרכן מהני ולפ"ד המקור חיים בהלכות פסח [ס' חמ"ח ס"ק י"א] מהני צכהאי גוונא גם נגד דאורייתא יעו"ש מכל מקום הכא ודאי לא מהני:

דהב"ה לכאורה צריך להבין החילוק מאי שנא דצקבולת מותר לאדעתא דנפשיה עבד וצככיר יום אסור נימא נמי אדעתא דנפשיה קעבד להרויט שכירתו וכן באמת מותר באגרת ששכרו לימים ואינו מגביל לו זמן לאדעתא דשכרו קעבד [ס' רמ"י סעיף א'] ואס' כן לכאורה אין חילוק בין

ודעתי היה חכך צמלון הראשון לכתוב זאת לכ"ת. אך טרדומי וטורת הדרך מנעני עד כי בענ"ה נחמי מעט ראיתי להודיע את הנראה לפענ"ד והוא יצחק והיה שלום כנפש ידידו ש"צ דורש שלומו יום ז' ח' טבת תרט"ז לפ"ק נאמו הק' חיים הלצרשטאם:

סימן ו

בגידון אשר כתבת באותם שעושים יין שרק בהצרייהו בשבת קודש ע"י הערמה שלוקחין את הפריץ לשותף על חלק אחד ממאה ומחנים עמו שאס' לא ירצה לזא לתשכון יחנו לו עשרים ר"כ צעד חלקו ועל זה הסכימו איזה מהגדולים ואחה השגת עליהם דלא מהני שותפות רק בהתנה מחתילה:

ידידי צניכ' לא הדקת בהשגתך צוה דהנה מצואר צשו"ע ס' רמ"ה דהיכי דאין המלאכה מוטלת על שניהם דמותר וזה לשון רמ"א שם סעיף א' ויש אומרים שכל זה לא מיירי אלא בשותפות שכל אחד עוסק בזו או בשניהם עוסקים ביחד כל ימות החול וצכת עוסק העכו"ם לצדו מותר לחלוק עמו כל השכר דעכו"ם אדעתא דנפשיה קעבד ואין הישראל נהנה צמלאכתו צכת כיון דאין המלאכה מוטלת עליו לעשות מ"מ לא יטול שכר שבת אלא בהצלעה עם שאר הימים:

ובמגן אברהם ס"ק א' מצאנו וזה לשונו וא"כ אס' הם אין עושין כלום רק שהעכו"ם מסיק התנור ואופין צו ונותנים שכירות אף על גב דהישראל אסור לקבל השכירות משום שכר שבת מ"מ ראוי לחלוק סתם בהצלעה כמו שכתב צ"י סוף סימן זה צשם הריצ"ש ולא חיישינן שיאמרו לצורך ישראל הוא עושה כיון שיש לעכו"ם חלק צו דאס' לא כן אפילו התנו ליתסר וכמו שכתב הר"י וכמו שכתב בהג"ה עכ"ל:

ובפעיף קטן ו' כתב ח"ל וכן בהוא מעשה שכתבתי לעיל צשם התוס' נמי שרי אס' העכו"ם נוטל חצי הרויט צכל יום דהא אין הישראל מחויב לעסוק צכל רק האופה וא"כ לא הוי האופה שליחו וא"כ אפילו לא התנו מעיקרא שרי רק שיהיה בהצלעה כו' עכ"ל הרי היכי דאין השותפים מחויבים לעבוד צענמן רק שוכרים פועל מותר כשיש לנכרי שותפות לאדעתא דנפשיה קעבד וגם אינו כמעמיד פועל צדיים דהא אינו מוטל עליו צכל לעבוד ולכן היה לכאורה ההיתר צרור:

או"ה נראה לי דזה אינו כלום דצשלמא חס צתנור היכי שאינו מחויב לעשות צענמו שמוחר בשותפות עם

כב. צ"ל ומ"מ.
כג. צ"ל הדולק.

כא. הוא בנו הגדול הגה"ק משינאווא וצוקל"ה, ונכתבה לפני שנת תר"י, עיי' שו"ת שואל ומשיב מהדורא ד' ח"ג סימן צ"ב שפלפל בדברי רבינו.

והגם שהנוצ"י ז"ל [מהד"מ או"ח סי' כ"ט] ומציאו השערי תשובה [סי' רמ"ה ס"ק ב'] החיר צהאי גוונא המעיין שם יראה דשם היה צאמח פועל ועושהו על דעתו וגם צאמח כמה כרוכרים כרכר בזה ולא החיר מלאכה דאורייתא יעו"ש שהחמיר מאד ולכן אין להיחר זה מקום:

או"ח נראה לי שיכול לעשות היתר על דרך זה שישכירו לאיזה פריץ את הצרייחיו וכל המאטרייאלין ימכרו לו בעד סך מסויים ורק שיתנו עם השוכר שכדי להיוחס בטוח ישגיתו המה ובעצמם יתנהג הכל וא"כ צהאי גוונא ודאי אין שום חשש כלל דהוי שכירות וממכר גמור וישכירו צאמח סך שראוי להשכיר ואז לא הוי הערמה כלל ולאחר כך לאחר כלות זמן השכירות יאמרו להשוכר שישלם להם מעותיהם או שיקחו היין שרף והמאטרייאלין הנשארים בעד חוצם ואם יתנו לו אז איזה דבר בעד מה שאינו מחשב עמהם ונותן להם היין שרף והמאטרייאלין הנשארים בעד חוצם אין חשש כלל וזה היחר צרור בלא שום פקפוק:

ורק מראית העין שיך כמבואר דקיימא לן דגם בשכירות אם נקרא שמו עליו אסור להשכיר כמבואר באחרונים [סי' רמ"ג סעיף א' ומג"א ס"ק א'] מכל מקום במקום פסידא שרי"ב וזפרט כהאי גוונא שכבר נהיגין בן ציהרים על פי גדולים בכמה מקומות אין שיך מראית עין ולכן במקום הפסד מותר בזה האופן שכתבתי לפענ"ד:

או"ח צאמח אהובי בני כפי ששמעתי מפי נגידים יושבי סביבותינו פה אשר להם בתי מלאכה היין שרף הרבה ועולה לסך רב ואמרו בפירוש שאין לורך גדול לעסוק בשבת במלאכה ואיזה מהם שעשה פעם אחת בשבת על פי מאן דהו שהחיר לו בל לפני צהרטה וקנס את עצמו ואמר בפירוש שבל מזה חילול שבת ח"ו אשר אין לשער לכן אהובי בני ראה אשר לפניך וכתורה עשה:

סימן זכ

תשובה אודות מכירת האוראנדעס והגוטער לנכרי בשבת לעשות בהם מלאכה:

ביסורים, ואני כותב רק מה שצריך בהכרח לדינא ולהלכה למעשה, וגם בזה אמנע מלהשיב לכל השואלים, כי אם לכבודו ולכבוד בית אבא לקחתי מועד, וצויתי להעתיק לו התשובות עם הנוסח שטר מכירה ושלחתי למעלת כ"ת. ולעיין בחידושי לא יכולתי כעת, בפרט עתה קודם יום טוב הקדוש הממשמש ובא עלינו לשלום, ואי"ה כי אשיב לבריאות בעזרת השם אקח מועד לעיין בחידושי היקרים ואשיב לו אי"ה כיד ד' הטובה עלי, גם בשאר עניינים כאשר יד ד' הטובה אלי.

(ואחרי סיום ההעסקה:) והיה שלום וברכה, כנפש ידיו ש"ב מחותנו דורש שלום תורתו באהבה ולב ונפש חפציה.
הק' חיים הלברשטאם החוב"ק צאנו.

קצולת לשכירות רק דבזה מייחד לו שבת וצוה לא מייחד לו שבת דוקא:

ובאמת זה ליחא דהרי במכס דמוחר אפילו במייחד לו שבת משום פסידא כמבואר במרדכי [שבת סי' רמ"ו ורמ"ז] ואפילו הכי אסור בשכיר יום רק בקצולת וזה אינו מוצן כיון דמשום פסידא מותר ביחד לו שבת בקצולת גם בשכיר יום יהיה מותר דלדעתא דנפשיה עבד:

אך צאמח החילוק מבואר דהנה אמירה לנכרי אסור גם מטעם שליחות לחומרא כאשר הארכתי בחידושי"ב או משום דמחוי כשלומו כמבואר בחוספת שבת בהפתיחה [סי' רמ"ג אות א' וג'] אם כן צאם הגוי עושה בקצולת אינו עושה מלד שליחות רק שיש לו חלק בזה העסק כדרך אומן קונה בשבת כלי וא"כ עושה רק מלאכתו ומלאכת הישראל ממילא נעשה אצל בשכיר יום שפיר הוי שלוחו לעשות היום מלאכה וכי משום שישלם לו שכירות מותר לשלח בשכירות לעשות מלאכה בשלמא קבלנות אינו עושה לדעת הישראל כלל רק לחלקו אצל בשכיר יום עושה רק אדעת הישראל ורק הישראל ישלם לו שכירתו ומשום הכי אסור בשכיר יום (ומה שמוחר בשליחות אגרת [סי' רמ"ז סעיף א'] הוא משום שעושה רק עבור עצמו הנכרי שיוכל לעשות בחול מלאכה אחרת כשיגמור המוטלת עליו וק"ל):

ואם כן לפי זה צודאי לא מהני הערמה בשותפות הנכרי סוף סוף הנכרי שלוחו של הישראל צודאי אינו עושה אדעתא דידה כלל בלא עלתה בלבו לזו רק משום הישראל עושה כל המלאכה והישראל יתן לו עבור זה חלק מה להערמה אצל צאמח הגוי אינו עושה רק לטובת ושלחות הישראל ומשום הכי אסור הערמה כזו צודאי אינו עושה בשביל חלקו כידוע לכל ומחוי כשלומו:

ובפרט שכותב בפירוש שהצריה צד הנכרי אם לא יחשוב יתנו לו עשרים ר"כ אם כן לא איכפת ליה כלל במלאכת שבת בין כך ובין כך יתנו לו שכרו ואי שעושה כדי שירות הרבה זה הערמה צרורה ודמי לחוכא וצודאי כהאי גוונא לא אמרינן אדעתא דידה קא עבד:

כד. עיין לקמן ח"א חו"מ סימן מ"ד אות ב'.

כה. עיין ט"ז סימן רמ"ד ס"ק ו'.

כו. בחיבור כתב יד מאת הרב הגאון מו"ה יעקב משה סג"ל איטינגא, ישנו העתק מתשובה זו שנשלח אליו ע"י רבינו, בהוספת אגרת דלהלן, וז"ל:

החיים והשלום לכבוד ידידי ש"ב הרב הגדול החריף ובקי שלשלת היוחסין חריף ושנון ירא ושלם כש"ת מוהר"ר יעקב משה סג"ל איטינגא נ"י.

מכתבו הנעים הגיעני היום לנכון, ואשר התפלא מעלת כ"ת על שלא כתבתי לו מענה על חידושי, יאמין לי ידידי כי רבו וגדלו מאוד טרדותי, וכחי אין אתי, כי אני תש כח וגלאה חסר כח ומעונה

הגם שמצינו שם שחכמים פליגי על ר' יהודה בן בחירה מ"מ לאו מהאי טעמא ורק שסבירא להו שלא יהא חשש מראית עין שלא יחשדו הישראל שמכר בפסח אבל במקום ששייך מראית עין גם חכמים מודו לר' יהודה בן בחירה דשייך מראית עין אפילו במכירה וכן מצאנו בהדיא בסמ"ג גבי היחר שאמר קני"ב וצ"י צממה מקומות שגם במכירה שייך מראית עין:

הן אמח שבאחרונים מצינו מקילים ב"ט וגם בדרב"ז ז"ל [ח"א ס' י"ג] מיקל במכירה אך לא מטעם לחלק בין מכר לשכירות ורק משום פסידא שרי אבל בלא זה מכירה ושכירות ואריסות שוה דאסור מפני מראית עין:

ואם כן לא נשאר לנו רק ההיחר דבמקום פסידא רבא ל מותר כמו בקבלת [ס' רמ"ד סעיף ו'] ויעוין בנצ"י מהד"ם [או"ח ס' כ"ט] לא החר רק באיסור דרבנן ובאחרונים מצינו בזה להחמיר ולהקל ל"א:

אך נראה לפענ"ד היחר גמור מהא דאיחא בריש שבת (דף ד' ע"א) וזה לשון הגמרא בעי רב ציצי בר אביי הדביק פח בחמור החירו לו לרדותה קודם שיצא לידי חיוב חטאת או לא החירו א"ל רב אחא בר אביי היכי דמי אילימא בשוגג ולא אידיכר ליה למאן החירו ואלא לאו דאידיכר ואידכר מי מחייב והחנן כל חייבי חטאת אינן חייבין עד שחטא חטאתן שגגה וסופן שגגה אלא במזיד קודם שיצא לידי איסור סקילה מציעא ליה אמר רב שילא לעולם בשוגג ולמאן החירו לאחרים מתקיף לה רב ששח וכי אומרים לו לאדם חטא בשביל שיזכה חצירך אלא אמר רב אשי לעולם במזיד ואימא קודם שיצא לידי איסור סקילה רב אחא בריה דרבא מחמי ליה בהדיא אמר רב ציצי בר אביי הדביק פח בחמור החירו לו לרדותה קודם שיצא לידי איסור סקילה עכ"ל הגמרא:

ובתב הרשב"א ז"ל וזה לשונו בד"ה הא דאמרין קשה ליה לר"ת ז"ל והא דאמרין בפרק בכל מערבין [ערויזין ל"ב ע"ב] ניחא ליה לחצר דליעצד איסורא קלילא ולא ליעצד עם הארץ איסורא רבא ל"ב ופריך שאני החס שעל ידו הוא נעשה שאומר לו מלא לך כלכלה זו חאנים מתאנתי וא"ת תפשוט מהתם הא דרב ציצי דהחירו לו לחצר כי היכא דלא ליעצד איהו ממח איסורא רבא י"ל דשאני החס דלא נעשה האיסור עדיין ויכול הוא לחקן ע"י איסור קל אבל הכא שכבר נעשה האיסור אלא שעחיד ליגמר ממילא דלמא לא החירו עכ"ל:

דע לך ידידי שמעולם לא עלה על לבי להחיר נגד המפורש בשולחן ערוך [ס' רמ"ג סעיף א'] והש"ס [ע"ז כ"א ע"ב] לאיסור מפני מראית עין. ועל ההיחר מפני כדי שלא יצא לידי איסור מחוץ שבהול על ממונו כאשר החירו הגאונים ומצאנו במרדכי [שנת ס' רמ"ז] וצ"י [סוף ס' רמ"ד] לא מנאחי את עצמי לדמות בדבר זה לגדולי הראשונים שלפנינו שא"כ נחת חורח כל אחד צידו והמה ראשים להחיר במכס ומטבע לא אנו הפעוטים ולחלק בין מכר לשכירות צודאי לא ניתן להאמר כאשר יצאנו לפנינו א"ה. ולכן לא החרתי לשום אדם בהיחר מכירה:

אך זה לא כציר כאשר ניתן החירות ליהודים לשבת בכל מקומות שירצו ורצו שוכרי הגוטייר והרצה קנו גוטייר והיה גדול חילול שבת בעוה"ר ואף על פי כן מנעתי את עצמי מהחיר למכור או להשכיר לנכרי. אך שמעתי שבגליל לצוב הוחר הדבר ע"י גדולי הדור ובעיני ראיתי היחר ממפרשי יס"ב הגם שאוחזו ההיחר היה צו לפקפק כאשר אחי בכתובים [ע"ל ס' ה' ו' וע"ע ח"ב ס' כ"ב ל' ו"א] ועל כל פנים נחרצו ההיחרים ולא חששו למראית עין כלל ואחרי רואי כי ילא הדבר בהיחר מגדולי הדור ונהגין כן כמעט בכל מדינתינו סמכתי גם אני על זה מפני הטעם שכחצ המרדכי ומציאו הצ"י גבי מכס ולכן פסקתי להחיר על ידי מכירה או שכירות על פי שטר כאשר אעתיק לך לטוב פה:

והנה עתה נחתי אל לבי לצרר הדבר על פי הש"ס וראשונים. והנה לכאורה יש חילוק לאסור מפני מראית עין שכירות או בהצלה אבל לא במכר כי מה יעשה הישראל שכבר מכר להגוי והנכרי בשלו עוסק והוא מכר בהיחר והיכן מצינו איסור מראית עין צמח שאין הישראל עושה כלום בשבת:

אמנם באמת זה ליחא דמצאנו בפסחים פרק כל שעה (דף כ"א ע"ב) וזה לשון הגמרא ר' יהודה בן בחירה אומר כוחת וכל מיני כותח אסור למכור למ"ד יום קודם לפסח עכ"ל הגמרא וכתבו החוס' שם [ד"ה ר"ן] וזה לשונם אומר ר"י בשם ר"ת דר' יהודה אחי כצית הלל ואסר כותח משום דשם צעליו עליו ויודעים שהוא כותח של פלוני ויסצרו שמכרו בפסח על ידי נכרי אי נמי יסצרו שבפסח מכרו ישראל לנכרי ולכן אסר ר"י למכור כותח לנכרי ואחי שפיר אף לר"ת דמפרש בריש אלו עוצרין דמותר להשהות כותח בפסח עכ"ל. אלמא דגם במכירה קודם הפסח אסור משום מראית עין שיהא בפסח כמו כן אסור למכור לגוי אחי דבר שיהיה צו מראית עין בשבת:

ל. צ"ל רבה, וכן הוא בכתב יד הנ"ל.
לא. עיין בנו"כ השו"ע שם אם יש ללמוד כל דבר ממכס, ועיין מש"כ רבינו לקמן בח"ב סימן ל' שקשה הדבר לדמות כל דבר למכס, ורק מה שהם החירו ולא לחדש דבר ע"ש (וכמ"ש כאן בתחלת התשובה), וע"ש סימן כ"ב וכ"ט, ובהשמטות סימן ב'.
לב. צ"ל רבה, וכדלהלן, וכן הוא בכתב יד הנ"ל.

כו. עיין שו"ת שואל ומשיב מהדורא ד' ח"ג סימן צ"ב (הנ"ל ריש סימן ו' בהערה).
כח. עיין סימן רמ"ז סעיף ג' בשם סמ"ק ובב"י שם ובבאר היטב ס"ק ה' שהיתירים הנ"ל אינם לכתחלה משום מראית עין. ולפי זה אולי צ"ל סמ"ק.
כט. עיין סימן רמ"ז בבאר היטב ס"ק ט' ובשערי תשובה ס"ק ב' וג'.

ו"ל [נכללי הגמרא שם ד"ה ומ"ש וכן אין] מציאו השל"ה הקדוש
בספרו של"ה [משמע"פ כללי הלכה ד"ה כ' בהלכות] ואם כן כיון
דקיימא לן כרבי ודאי מותר וצריך לעבור איסור קל כדי שלא
יצא לידי איסור חמור ל"ה:

והנה לפענ"ד די צוה להחיר ועוין ס"י ש"י'ל' צמג"א
ובאמת במקום דלא שייך זה שיצא לידי איסור חמור
אין להחיר וכן אני נוהג במקומי וצוה חובל להחיר ספיקמך
אשר כחצת ומה שכתבת נגד התבואות שור [נבטור שור פסחים
כ"א ע"א] מבואר כן הדברים במקור חיים הלכות פסח [ס"י
תמ"ח ס"ק י"א] ל"ה:

והנה תורף השטר מכירה או שבירות יהיה
בדרך זה:

אני תחום מטה מכרתי או השכרתי הגוט פלוני או
האוראנדי פלוני בעד כך וכך ל"ה לשנה להערל פלוני עם
כל הזכויות שיש לי בהגוט הרחיים וכל זכות שיש לי בהגוט
האינוועטאר בהמות מכרתי או השכרתי להערל הנ"ל בעד
סך פלוני וגם בהמות שלי כך וכך מכרתי לו בעד כך וכך
והתבואה שיש לי ושאר כלים השייכים להגוט או להאוראנדי
שהם שלי מכרתי להערל הנ"ל בעד סך פלוני ולקחתי על כל
זה דראהן סך פלוני והמותר זקפתי צמלוח ונחתי הערל
ליתן לי בחוררת רבית כל צרכי ביתי ולהנהגתי כמו עד עתה
וגם כשאלטרך לפעמים הסוסים לצרכי מחוץ ליתן לי צלי
עיוצ בעד שטר המחנות המעות:

והנה רשות להערל הנ"ל לעשות עם הכל כאדם העושה
בשלו (רק קודם שישלם לי מעותי המגיע לי כנ"ל
משועבד בחוררת אפוחיקי מפורש הכל לי) ואין הנכרי רשאי
ליקח דבר צלי רשותי קודם תשלומי המעות וגם מחמת פחד
שלא יפסיד ויקלקל הערל הקונה את העסק ולא יהיה לו
ממה לשלם לזה אין רשאי לו לעשות דבר צלתי רשותי ואני
מחייב עצמי נגד הערל להיות אפטרופס על כל הנ"ל
ולעסוק בעסק הנ"ל הכל לטובתו על דד היותר טוב ואם
יצטרך להערל הנ"ל עוד מעות לקנות חיה דבר לצורך הגוט
מחוץ אני להלות לו ולעשות שליחותו לקנות עבורו ולמסרו לו
לרשותו והמעות שאתן על המכר הזה יהא הלוואה לנכרי
הנ"ל (וצדעתו היינו שיודע לו) וסוף זמן שכירות הגוט או
לזמן פלוני אחשוב עם הערל ואם יהיה ריות הוא שלו ואם
ח"ו הפסד ישלם מכיסו ועל החשבון נתן לי הערל נאמנות
שאהיה נאמן נגדו צדיבור הקל ורק גם אני אהיה באמנה
ואם אקח מעות שלא לצורך פרנסת ביתי כפי הנהוג עד עתה
ולצורך מלבושי כנהוג את המותר שאקח מהעסק יוכתב
בחסבון דק ולנכות להערל מהחוב:

ואם כן הרי כדי שלא יתעבד איסור גדול על ידו מותר לו
לעשות איסור אחר שכמו"ג שמותר לחצר לתרום שלא
מן המוקף שלא יעבור עם הארץ איסור חמור. והנה שם
בבבאר ועם הארץ אינו אלא חשש שיאכל עם הארץ בלא מעשר
כמבואר שם (עירובין ל"ב ע"א) ברש"י ד"ה רישא ח"ל אכל
בבבאר שאתר לעם הארץ לקוט כלכלה זה ובבאר אחר שמע
ממנו אוכל ואין צריך לעשר דמאי דוודאי כיון דנותן חצר
ולוקט עם הארץ חיים הנותן דלא ליכלינהו צטבליהו וחורם
אף שלא מן המוקף דמוטב יחשדו חצרים כו' עכ"ל הרי
דמשום חשש שלא לעבור באיסור חמור עושין איסור קל:

ואם כן צנידון דידן ודאי יש לחוש צאם שלא ימכור שיצא
המחזיק הגוט או משרתיו לידי איסור דאורייתא
ומותר לעבור איסור קל כדי שלא לצא לידי איסור גדול:

והן אמת שצריטצ"א [שם שם ד"ה וכן] מתוך צאופן אחר
והיינו שמותר לאדם עצמו לעשות איסור קל אצל אין
מורין כן אך צריטצ"א גופא מציא גם כן חירון הרשצ"א:

ובן נמי גבי שפחה החירו לשחררה שלא יצא על ידה לידי
עבירה יעין צגיטין וכמו שכתבו החוס' במסכת שבת
[שם] צד"ה ובי אומרים ח"ל וגבי שפחה חליה שפחה וחליה
בת חורין שנהג"ד זה מנהג הפקר וכפו את רצה (השולח
ל"ח ע"ב) משום שהיתה מחזרת וממציאה עצמה לזנות ודמי
לאנוסין והוי נמי כמאזה דרבים עכ"ל הרי דצמקום דשכיחי
רבים ופרוצים הוי כאנוסים ומותר לעשות עבירה קלה שלא
לצא לידי חמורה כמו כן ה"נ צנידון דידן שידוע לנו שרבים
נכשלים בזה והוי אנוסים ממש שצריך להחיר להם איסור קל
לפי שעה שנתפרסם ההיתר ולא יהא שום מראית עין:

והנה זה ההיתר הונח לי מההיתר של המרדכי דגבי מכס
משום שמעם יש לדחות דרבנן החירו גבי כיסו והוא
מה"ח דבר וכמו כן הרצינו מאיר היה גדול הדור ויפה כחו
להחיר גבי מכס אצל אכן יחמי דיתמי אין צידינו לעשות נגד
הדין אך כפי מה שכתבתי מהא דבבאר חורם שלא מן המוקף
ומהא דכופין לשחרר השפחה משמע צהדיא דכל לינצל
מאיסור חמור מותר לעבור על איסור קל ואין צריך לזה בית
דין ולכן צודאי שרי מכירה על פי מה שאעתיק לקמן:

והנה ראיתי צנימין ואב צחשונה [ס"י ש"ג] כתב דלא קיימא
לן כרבי דניחא ליה לבבאר לעשות איסורא וזמא משום
דרשצ"ג אביו פליג עליו ותמיה לי האריך אשתמיטתיה מיניה
דמר ו"ל דברי הרמב"ם ו"ל [ה"ל מעשר פ"י ה"י] שפסק כוותיה
דרבי בזה והן אמת שצספר הליכות עולם [שער ה' פ"א] כתב
דהלכה כרשצ"ג נגד רבי בבר הכה על קדקדו מהר"י קארו

לו. צ"ל ש"ו, ע"ש במג"א ס"ק כ"ט, וכן הוא בבתי הנ"ל.
לז. עיין לעיל סימן ו' ד"ה עוד שנית, ולקמן ת"ב אר"ח סימן כ"ד.
לח. בבתי הנ"ל איתא: בעד סך פלוני, וכבסמך.

לג. אולי צ"ל כמו, ובבתי הנ"ל איתא: לעשות איסור אשר שכמו.
לד. צ"ל שנהגו, וכן הוא בבתי הנ"ל.
לה. וע"ע לקמן ת"ב אה"ע סוף סימן ל"ו.

וגם לא ידעתי היאך יעלה על הדעת לאין צריך מן המורה
צדיקה הא ספיקא דאורייתא מן המורה לתומא
לשיטת רוב הפוסקים ואף לדעת הר"מ ז"ל [פי"ח מה"ל איסורי
ביאה הל' י"ו והל' עומאח מת פ"ט ה"ב ועוד בכמ"ק] דספיקא מן
המורה לקולא מ"מ הא חמץ הוא אימתא איסורא כמבואר
בריש"ש ל"ט ומציאו המג"א [בס"י תל"ז ס"ק ח'] וגם אפילו
נימא דלא הוא אימתא נמי בכהאי גוונא לכולי עלמא ספיקא
להתמיר דהיכא דיכולין לזרר וודאי צריכין לזרר מן המורה
וכמו שהביא זה הפרי חדש ז"ל ביו"ד סי' ק"י [כללי ס"ס כלל
א'] מהא דפרה אדומה [מלין דף י"א ע"א] דאף לשיטת הר"מ
ז"ל היכי דיכולין לזרר צריכין מן המורה לזרר ואף דאיכא
טרמא כמו לזרר הת"י טריפות ואם כן הכא נמי אף דאיכא
טרמא צריך מן המורה לצדוק:

ותו נראה לי לומר דעד כאן לא אמרין ספיקא דאורייתא
לקולא מן המורה היינו דווקא דהדבר הוא לפנינו
אמרין שפיר דהמורה לא אסרה הספק וא"כ מותר לאכול
את הספק והוא היחר גמור אבל הכא דהאיסור הוא בשב
ואל תעשה שלא יראה חמץ ואם יש אצלו חמץ עובר ממילא
ואם הוא אינו יודע עובר בשוגג אבל מה שייך לומר כאן
ספיקא לקולא הא אם יש בכאן חמץ הוא וודאי ולא שייך כאן
לומר ספיקא לקולא רק בודאי צריך מן המורה [לצדוק] כדי
שלא יכשול באיסור כל יראה בשוגג ונשלמא בתחילה ספק
חלב כיון דהמורה לא אסרה הספק א"כ אף אם הוא באמת
חלב הותרה לו כיון דהמורה לא אסרה אבל הכא מה הותר
לו הא החמץ הוא וודאי ורק שהוא אינו יודע אם עושה
עצירה בודאי צריך לעשות כל טעקאות שלא יעבור על שום
איסור אפילו בשוגג וזה צדוק:

וגם מדברי התוס' בסוגיא דאין תושבין [פסחים ט' ע"א ד"ה
מי שחא (הראשון) ושם ע"ב ד"ה היינו] כתבו להדיא דכלי
ציטול הצדיקה הוא מן המורה יעו"ש וכן כתב הרא"ש ז"ל
בפסחים בריש פ"ק [ס' ב'] גבי המשכיר בית לתבירו בחזקת
צדוק דצריך לצטל דאי לאו הכי הו' מן המורה לצדוק:

ואם כן כיון דהר"ן כתב להדיא בריש פסחים [דף א' (מדפי
הרי"ף) ד"ה אלא] דהצדיקה הו' מן המורה וגם מדברי
הרמב"ם והטור ז"ל משמע כן והרא"ש ז"ל כתב להדיא כן
וכן התוס' בודאי הלכתא כוותיה ולא מצאתי בשום ראשון
חולק עליהם:

והנה הצ"ח ז"ל כתב דברי התוס' דריש פרק כל שעה
[כ"א ע"א ד"ה ואין] שכתבו דאם אינו יודע היכן החמץ
אינו עובר ולפענ"ד נראה כל זה לא יועיל דאכתי אף אי

כ"ז זה נעשה באופן היותר מועיל וזהו חמץ צפירוש שגם
בכסף לחוד יקנה כל הנ"ל. וגם אגב קרקע הקניתי לו
כל הנ"ל המטלטלין והזהמות וגם עשה משיכה כדין לכל
הדיעות ולראיה באתי על התוס' יום פלוני במקום פלוני:
וגם הערל יצא על התוס' על ידי מסירת קולמוס צעדים.
וגם עדים יתחמו:

ואם ישראל מותר להשגיח בשבת שלא יגנוב מותר אף בדרך
שלא יעשה ת"ו איזה דבר או דיבור או ענה אף
לעשות ובשדה הכל אסור להיות בשעת עבודה:

סימן ח

בדין בדיקת חמץ אי בעי מדאורייתא חיבי דלא
ביטלו או לא

הנה כבר העיר בזה הפרי חדש [ס' תל"א ס"ק א'] בפלפולו
ומסיק דבעי מדאורייתא בדיקה אם לא ציטל. ואולם
הפנ"י ז"ל כתב להדיא בריש פסחים [ב' ע"א ד"ה במשנה וד' ע"א
ד"ה בל"ד אבל הכא] דמשמעות כל הפוסקים דלא בעי בדיקה
אף אם לא ציטל:

ובאמת לא ידעתי מאן מינה הני פוסקים הלא ברמב"ם
ז"ל משמע להדיא דווקא אם ציטל הוא דצדיקה
חמץ מדברי סופרים אבל אם לא ציטל הצדיקה הוא מן
המורה דהכי כתב בריש פ"ב [מה"ל חמץ ומא' הל' ב' וג'] ומה
הוא השבתה האמורה במורה שיצטלו בלבו ויתשוב אותו
כעפר וישים בלבו שאין ברשותו חמץ כלל ומדברי סופרים
לתפש אחר החמץ במתבואות וכו' [עכ"ל] משמע להדיא דהא
דכתוב דהוא מד"ס הוא מתמת שמדאורייתא סגי' ליה
בציטל אבל אם לא ציטלו צריך מדאורייתא בדיקה דאי חמא
דאף בלי ציטל אין צריך בדיקה מן המורה א"כ מאי האי
דכתב ומדברי סופרים לתפש אחר זה שכתוב דמן המורה
סגי' בציטל הא בלאו הכי אפילו אם מן המורה לא סגי'
בציטל נמי אין צריך לתפש רק מד"ס אלא ודאי דאי לאו
דמדאורייתא סגי' בציטל הו' צריך מדאורייתא לתפש וכן
נמי כתב הטור ז"ל [ס' תל"א] מדברי הרמב"ם ז"ל ויעוין
בצ"י [שם ד"ה ומדאורייתא] שכתב בהדיא דדעת הטור כדעת
הרמב"ם ז"ל דמדאורייתא אין לביעור מקום כלל היינו
משום שצריך דווקא ציטול מן המורה וכיון שציטל שוב אין
צריך בדיקה מן המורה אבל בלי הציטול וודאי דצריך
מדאורייתא בדיקה:

מא. עיין ב"ח סימן תל"א ד"ה ומדאורייתא שהביא ראיה מהתוס'
פסחים י' ע"ב ד"ה ואם ולא הזכיר התוס' בפרק כל שעה, ואולי
צ"ל הפר"ח, עיין שם בסימן תל"א ס"ק א' הנ"ל.

לט. בלשון המג"א כתב כן בשם תשובת הריב"ש סימן רמ"ה, אמנם
המעין בריב"ש לא ימצא כן שם, ובהגהות מקור חיים הגיה דברי
המג"א, ולפי דבריו זהו דברי המג"א מדעת עצמו ע"ש.
מ. כמ"ש הטור סימן תמ"ו ועיין במג"א סימן תל"ד ס"ק ה'.